

Hrvatska

U trenutku kad je Hrvatska zaključila pregovore o članstvu i dobila mogući datum pristupanja Europskoj uniji (srpanj 2013.), njezino napredovanje u pitanju ljudskih prava kasnilo je s obzirom na obaveze koje je na sebe preuzela. Vladina reakcija na međunarodnu presudu za ratne zločine izrečenu jednom hrvatskom generalu te domaća procesuiranja ratnih zločina iznijela su na vidjelo trajne teškoće u suočavanju s prošlošću. Hrvatska je objavila davno obećani plan za deinstitutionalizaciju osoba s intelektualnim ili mentalnim invaliditetom, no poduzela je malo konkretnih koraka u cilju njegove realizacije. Usprkos najavi plana za obeštećenje Srba iz Hrvatske kojima su u ratu od 1991. do 1995. godine oduzeta vlasnička prava, Srbi su i dalje nailazili na prepreke pri reintegraciji u Hrvatsku.

Odgovornost za ratne zločine

U travnju je Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) proglasio nekadašnje generale Antu Gotovinu i Ivana Čermaka krivima za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti počinjene protiv Srba 1995. godine. Treći optuženik, Mladen Markač, oslobođen je optužbi. Osuda generala dovela je do višednevnih prosvjeda braniteljskih skupina i ostalih protivnika odluke te naišla na neodobravanje političkih vođa u Hrvatskoj, uključujući predsjednicu Vlade Jadranku Kosor i predsjednika Ivu Josipovića.

Dvadesetog srpnja 2011. u Srbiji je uhićen, te dva dana poslije izručen Haagu, preostali bjegunac za kojim je MKSJ raspisao tjeralicu, Goran Hadžić (vidi poglavlje o Srbiji). Hadžić, koji je bio predsjednik područja pod kontrolom pobunjenih Srba u Hrvatskoj 1992. i 1993. godine, optužen je da je zapovjedio ubojstva stotina i deportaciju tisuća Hrvata i ostalih osoba nesrpske nacionalnosti između 1991. i 1993. godine. On se u kolovozu izjasnio da nije kriv po 14 točaka optužnice za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti.

Na domaćim je sudovima u prvih osam mjeseci 2011. godine dvadeset osoba optuženo za ratne zločine: 11 Srba i 9 pripadnika Hrvatske vojske i policije. Najistaknutiji među devetoricom, Tomislav Merčep, optužen je za zapovjednu odgovornost u protupravnom zatočenju, mučenju i ubijanju 53 vojnika Jugoslavenske armije 1991. godine te da ih je u nekim slučajevima i naredio.

Broj suđenja za ratne zločine održanih u odsutnosti porastao je u 2011. godini, osobito u slučajevima u kojima su optuženi bili Srbi. Trenutni plan Ureda Glavnog državnog odvjetnika da se revidiraju prijašnje presude donesene u odsutnosti ne rješava trajni problem provođenja suđenja u odsutnosti. U prvih osam mjeseci 2011. godine 20 od 33 suđenja za ratne zločine u tijeku održano je barem djelomično u odsutnosti, dok je od 20 novooptuženih osoba u 2011. godini 10 optuženo u odsutnosti – najviše Srba. Osumnjičenima se i dalje sudilo na redovnim županijskim sudovima, umjesto na četiri posebna suda za ratne zločine.

Prava osoba s invaliditetom

Hrvatska je u ožujku – pet godina pošto se obvezala pred EU da će osobe s invaliditetom iseliti iz ustanova u zajednicu – objavila petogodišnji plan deinstitutionalizacije. Prema tom planu 30 posto osoba s intelektualnim oštećenjem bit će iseljeno iz ustanova do 2016., a 20 posto osoba s mentalnim oštećenjem do 2017. godine, dok će se istodobno za te skupine stanovništva razvijati podrška u zajednici, poput organiziranog stambenog smještaja.

No prema tom planu manje ustanove se i nadalje smatraju odgovarajućim opcijama za stanovanje u zajednici te je malo toga učinjeno na definiranju kriterija za podršku utemeljenu u zajednici. Prema tvrdnjama udruženja osoba s invaliditetom u vrijeme pisanja ovog teksta, Vlada tek treba osigurati znatnija financijska sredstva za programe podrške u zajednici namijenjene ljudima s intelektualnim ili mentalnim oštećenjem.

Više od 17 000 ljudi u Hrvatskoj i dalje je lišeno poslovne sposobnosti, što im oduzima priliku da uživaju u osnovnim zakonskim pravima te ih izlaže opasnosti od proizvoljnog zatvaranja u ustanove. Unatoč obavezama koje je Hrvatska preuzela prilikom Univerzalnog periodičnog pregleda pred Vijećem za ljudska prava Ujedinjenih naroda u studenom 2010. godine, uključujući ukidanje zakona o starateljstvu, nije postignut napredak u reformi sustava.

Povratak i reintegracija Srba

Prema podacima Ureda Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR) u Hrvatsku se u posljednjih šest mjeseci 2010. i prvih šest mjeseci 2011. godine vratilo četiri stotine sedamdeset devet izbjeglica – svi srpske nacionalnosti – što predstavlja blagi pad u

odnosu na isto razdoblje dvanaest mjeseci prije. U prvih šest mjeseci 2011. godine samo dvije osobe srpske nacionalnosti iz kategorije interno raseljenih osoba vratile su se u svoje domove u Hrvatskoj. Krajem lipnja u Hrvatskoj su postojale 2084 interno raseljene osobe, od kojih su 1636 bili Srbi.

Hrvatske vlasti počele su provoditi odluku iz rujna 2010. da se Srbima kojima su u ratu 1991-1995. oduzeta stanarska prava dopusti otkup stanova uz popust do 70 posto, što je bila ključna prepreka povratku Srba u urbana područja. Od 1140 kućanstava koja su hrvatske vlasti kontaktirale i koja zadovoljavaju uvjete za sudjelovanje u tom programu, do rujna 2011. godine 610 kućanstava podnijelo je zahtjev za kupnju stanova. Međutim, zbog kašnjenja u pravnoj registraciji državnog tijela nadležnog za prodaju stanova, prema službenim podacima objavljenim sredinom godine, nijedan takav stan nije bio prodan.

U programima pod pokroviteljstvom Vlade namijenjenima stambenom zbrinjavanju povratnika dolazilo je do stalnih kašnjenja. Od lipnja 2010. do lipnja 2011. odobreno je samo 286 molbi, pa je ukupan broj odobrenja iznosio 7742, a 60 posto njih odnosilo se na molbe srpskih obitelji.

Postignut je određeni napredak u obradi zahtjeva za ostvarivanje prava na mirovinu osoba srpske nacionalnosti na osnovi priznavanja rada u vrijeme rata u nekadašnjim područjima pod kontrolom pobunjenika. Prema podacima UNHCR-a, krajem lipnja je bilo obrađeno 23 568 od ukupno 24 901 zahtjeva, no samo 57 posto bilo je pozitivno riješeno, a javljali su se i stalni problemi vezani za pitanje prihvatljivosti pojedinih dokaza. U područjima u kojima je u prijašnjim godinama stopa priznavanja iznosila samo 30 posto došlo je tek do manjeg porasta broja pozitivnih rješenja, što je nastavilo ugrožavati financijsku sigurnost povratnika u ta područja.

Azil i migracija

Broj molbi za dobivanje azila u prvih sedam mjeseci godine narastao je na 392 u odnosu na 290 u čitavoj 2010. godini. Problemi u obradi molbi za dobivanje azila i dalje su bili prisutni, uključujući nemogućnost dobivanja pomoći odvjetnika koje financira država za stranke u prvostupanjskom postupku i stranke koje su ulagale žalbe protiv zadržavanja. Stopa odobravanja molbi za dobivanje azila u 2011. godini pala je na oko 3 posto, pri čemu je u prvih 7 mjeseci 2011. godine 7 osoba dobilo status izbjeglica, dok je dvjema osobama odobrena supsidijarna zaštita.

Hrvatska se pozabavila problemom preopterećenosti prihvatnog centra za azilante u Kutini osiguravši privremeni objekt sličnih uvjeta koji može primiti 150 osoba više.

Unatoč većem broju dolazaka djece-migranata bez pratnje (213 u 2010.), Hrvatskoj i dalje nedostaje odgovarajuća infrastruktura za njihovu zaštitu. Premda se po dolasku u Hrvatsku svoj djeci-migrantima bez pratnje dodjeljuju skrbnici, njima nedostaje kapaciteta i smjernica o tome kako osigurati najbolje interese svojih štićenika, nisu im omogućeni tumači, pravna pomoć (osim za azilantske žalbe) ili pak sustav praćenja, unatoč UNHCR-ovim izvješćima o tome da 90 posto takve djece napusti Hrvatsku prije okončanja azilantskog postupka.

Sloboda medija

Bojazni vezane za slobodu medija, a osobito za novinare koji izvještavaju o korupciji i organiziranom kriminalu, potaknule su u siječnju posjet organizacije civilnog društva Southeast European Media Organization (SEEMO). Hrvatski saborski zastupnik Josip Đakić u srpnju je podnio tužbu zbog klevete protiv Aleksandra Stankovića iz javne televizijske kuće HTV te u rujnu protiv Gorana Gazdeka, novinara i urednika portala *Virovitica.net* nakon što su kritički izvještavali o navodnoj korupciji u Udruzi hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata.

U listopadu je sudac presudio da Gazdek nije počinio djelo klevete, ustvrdivši da je Gazdekovo izvještavanje o udruzi bilo istinito te da nije dužan odati svoje izvore. Prva ročišta u slučaju protiv Stankovića održana su u listopadu u Zagrebu.

U prosincu 2010. uhićeno je 12 osoba u vezi s napadom iz 2008. godine na Dušana Miljuša, istraživačkog novinara *Jutarnjeg lista* koji se bavi temama korupcije. No državni tužitelj u lipnju je odbacio optužbe protiv osumnjičenih, navodeći kao razlog nedostatak dokaza. U ovom slučaju nisu uhićeni drugi osumnjičeni.

Branitelji ljudskih prava

U listopadu je Hrvatski sabor, pozivajući se na potrebu za uštedom i učinkovitošću, usvojio zakon kojim su svih pet državnih institucija za ljudska prava spajaju u jedno središnje tijelo. Spajanje se odnosi na Centar za ljudska prava i četiri ureda pravobranitelja (pučkog pravobranitelja i pravobranitelja za osobe s invaliditetom, djecu i ravnopravnost spolova). Uredi pravobranitelja usprotivili su se promjeni tvrdeći da će

bavljenje svim pitanjima ljudskih prava biti previše za samo jedan ured. Zakon će stupiti na snagu u srpnju 2012.

Ključni međunarodni čimbenici

Hrvatska je krajem lipnja završila pregovore o pristupanju EU. Unatoč stalnim bojaznima vezanima za korupciju, odgovornost za ratne zločine i slobodu izražavanja, Hrvatska je dobila uvjetni datum pristupanja – u srpnju 2013. godine – no do tada će i dalje ostati pod nadzorom EU-a radi osiguravanja ispunjavanja zahtjeva vezanih za članstvo.

U izvješću EU-a o Hrvatskoj, objavljenom u studenom, navodi se napredak u rješavanju problema nekažnjavanja ratnih zločina i korupcije, ali se izražava i izričita zabrinutost zbog postizanja samo ograničenog napretka u istraživanju prijašnjih slučajeva zastrašivanja novinara, sporosti u deinstitutionalizaciji osoba s invaliditetom te stalne diskriminacije Roma.